

06

บทบาทการมีส่วนร่วมและผลกระทบทางสังคมจากการ
อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าันทนาการ:
กรณีศึกษา ป่าันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี
Roles of Participation and Social Impacts of Forest
Resource Conservation through Recreational Forest
Management: A Case Study of Khao Eto Waterfall
Recreational Forest, Prachin Buri Province

ณัฐภัทร ชื่นเอี่ยม ^{*✉} และ กนกวรา พวงประยงค์*

*วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Natthaphat Chueneam ^{*✉} and Kanokwara Phuangprayong*

*Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University

✉ natthaphat.chue@gmail.com

วันที่รับ (received) 7 ค.ศ.2567 วันที่แก้ไข (revised) 17 ค.ศ.2567 วันที่ตอบรับ (accepted) 19 ค.ศ.2567

บทคัดย่อ

แนวคิดการจัดการป่านันทนาการเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยการพัฒนาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งภาคส่วนต่าง ๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่านันทนาการเพื่อการสร้างคุณค่าร่วมที่ยั่งยืน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมและผลกระทบทางสังคมจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่านันทนาการ โดยมีป่านันทนาการน้ำตกเขาชีโล้ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นกรณีศึกษา การวิจัยเชิงคุณภาพนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ บุคลากรภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน จำนวน 34 คน ผลการศึกษพบว่า บทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการป่านันทนาการแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่นโดยดำเนินการอย่างบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดการป่านันทนาการ ส่งผลให้เกิดการสร้างผลกระทบเชิงบวกในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เช่น ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของป่า รักและหวงแหนป่ามากขึ้น เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนโดยรอบมีอาชีพและรายได้ พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น และอัตราการบุกรุกป่าลดลง เป็นต้น ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่านันทนาการเพื่อให้เกิดรูปธรรมของการพัฒนาป่าสงวนแห่งชาติ และการพัฒนาชุมชนโดยรอบอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม ผลกระทบทางสังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การจัดการป่านันทนาการ

Abstract

The concept of recreational forest management is an important mechanism for forest resource conservation by developing national forest reserves into eco-tourism destinations. Various sectors can participate in managing recreational forests to create sustainable shared value. This study aims to examine the roles of participation and the social impacts of forest resource conservation through recreational forest management, using Khao Eto Waterfall Recreational Forest in Prachin Buri Province as a case study. This qualitative research study collected data through in-depth interviews with 34 key informants, including government personnel, private sector representatives, and local community members. The study found that participation in recreational forest management operates at three levels: national, provincial, and local. This integrated collaboration between the government, private sector, and local communities plays a crucial role in recreational forest management, resulting in positive social, economic, and environmental impacts. For instance, the local community feels a sense of ownership and increased care for the forest, there is heightened awareness of forest resource conservation, local employment and income opportunities have been created, forest areas have expanded, and deforestation rates have decreased. Therefore, relevant sectors should promote forest resource conservation through recreational forest management to achieve tangible development of national forest reserves and sustainable development of surrounding communities.

Keywords : Participation, Social Impact, Forest Resource Conservation, Recreational Forest Management

บทนำ

นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันประเทศไทยมีวิวัฒนาการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้มาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในมิติของการป้องกัน การบำรุงรักษาป่าและการค้นคว้าวิจัยเรื่องป่าไม้ รวมถึงผลิตภัณฑ์จากป่า แต่เมื่อพิจารณาข้อมูลสถิติพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยกลับพบว่ามีแนวโน้มลดลง ดังข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ พ.ศ. 2516 ที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 138,566,876 ไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ 43.21 ของพื้นที่ประเทศไทย และเมื่อพิจารณาข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ พ.ศ. 2565 พบว่า เหลือพื้นที่ป่าไม้อยู่เพียง 102,135,974.96 ไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ 31.57 ของพื้นที่ประเทศไทย และใน พ.ศ. 2566 มีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่เพียง 101,818,155.76 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 31.47 ของพื้นที่ประเทศไทย กล่าวได้ว่าในภาพรวมของประเทศไทยพื้นที่ป่าไม้มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง (Royal Forest Department, 2023)

จากสถานการณ์การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ดังกล่าวส่งผลให้ภาคส่วนต่าง ๆ มีความพยายามแก้ไขปัญหาพร้อมกัน เพื่อขับเคลื่อนภารกิจด้านการป่าไม้ โดยกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด รวมถึงวางรากฐานการพัฒนาป่าไม้ในอนาคต มีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้โดยใช้กลไกการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ตามยุทธศาสตร์กรมป่าไม้ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560 - 2579 อันสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) และนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2562 ซึ่งมุ่งบรรลุเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศไทย หรือเท่ากับ 129,411,479.86 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ร้อยละ 25 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ร้อยละ 15 (Royal Forest Department, 2023) อีกทั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ได้ยกระดับเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 45 ของพื้นที่ประเทศไทย โดยแบ่งเป็นป่าไม้ธรรมชาติร้อยละ 33 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจเพื่อการใช้ประโยชน์ ร้อยละ 12 ของพื้นที่ประเทศไทย ภายในปี 2570 อีกด้วย (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022) สำหรับเป้าหมายของกรมป่าไม้ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด ทั้งในมิติของการป้องกันและรักษาพื้นที่ป่าไม้ให้คงอยู่ เพิ่มพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ส่งเสริมสนับสนุนการเพิ่มพื้นที่สีเขียว และฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ให้มีความอุดมสมบูรณ์สามารถตอบสนองต่อความต้องการทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้มุ่งเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมอันเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหาของตนเองอย่างแข็งขัน ผ่านการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความรู้ความชำนาญที่เหมาะสม (Kasetsart University, 2006) จึงเป็นที่มาของการเกิดแนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่เรียกว่า “การจัดการป่านันทนาการ” ซึ่งเป็นการนำเอาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพสมบูรณ์ มีทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงาม มีศักยภาพเพียงพอต่อการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเพื่อเป็นทางเลือกใหม่สำหรับประชาชนที่รักธรรมชาติ โดยประชาชนหรือพื้นที่โดยรอบ รวมทั้งภาคเอกชน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่านันทนาการและส่งเสริมให้เป็นแหล่งรายได้ของรัฐและชุมชนอีกทางหนึ่ง (Royal Forest Department, 2021)

ป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี เป็น 1 ใน 31 แห่ง ของพื้นที่ที่กรมป่าไม้ประกาศจัดตั้งให้เป็นป่านันทนาการ ซึ่งก่อนที่จะประกาศจัดตั้งเป็นป่านันทนาการ กรมป่าไม้ได้ดำเนินการสำรวจแหล่งทรัพยากรนันทนาการใน พ.ศ. 2562 และ พ.ศ. 2564 พบว่าพื้นที่ดังกล่าวมีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติทางวัฒนธรรม และแหล่งผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน มีศักยภาพเพียงพอสำหรับนำมาพัฒนาเป็นพื้นที่ป่านันทนาการ จำนวน 1,966 แห่ง (Royal Forest Department, 2024) และใน พ.ศ. 2564

กรมป่าไม้ได้ประกาศจัดตั้งป่าอนุรักษ์น้ำตกเขาน้ำทิพย์ขึ้น โดยผ่านการพิจารณาศักยภาพและความพร้อมของพื้นที่ทั้งในด้านแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ ทางวัฒนธรรม และองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น สถาปัตยกรรมหรือสิ่งปลูกสร้างที่สามารถนำมาต่อยอดยกระดับสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งพบว่ามีเส้นทางศึกษาธรรมชาติเส้นทางออกก่าลังกายที่มีความหลากหลาย สวยงาม มีน้ำตก จุดชมวิว และอ่างเก็บน้ำที่มีเอกลักษณ์ และมีความอุดมสมบูรณ์ เช่น น้ำตกเขาน้ำทิพย์ น้ำตกไพรทอง น้ำตกไม้ข้าวหลาม ป่าไชคหินงาม เนินพิศวง อ่างเก็บน้ำจักรพงษ์ จุดชมวิวผาหินซ้อน จุดชมวิวผาอีโต้ และพระพุทธรูปศิลาจารึกปราจีนสิรินธรโลกนาถซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรกที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและจัดสร้างประดิษฐานในพื้นที่ป่าอนุรักษ์น้ำตกเขาน้ำทิพย์ (Royal Forest Department, 2021) ทั้งนี้จากการบริหารจัดการป่าอนุรักษ์น้ำตกเขาน้ำทิพย์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2564 เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรที่มีอยู่เดิมในพื้นที่น้ำตกเขาน้ำทิพย์และต่อชุมชนโดยรอบ

อย่างไรก็ดี ท่ามกลางสถานการณ์การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ข้อมูลจาก Royal Forest Department (2022) ชี้ให้เห็นว่าใน พ.ศ. 2565 จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ป่าไม้จำนวน 896,891.16 ไร่ ซึ่งเพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2564 (896,837.78 ไร่) จำนวน 53.38 ไร่ โดยเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 0.01 ของพื้นที่ป่าไม้จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับการเริ่มดำเนินการก่อสร้างป่าอนุรักษ์น้ำตกเขาน้ำทิพย์ จังหวัดปราจีนบุรี ใน พ.ศ. 2564 เป็นครั้งแรก ประกอบกับข้อมูลจาก Royal Forest Department (2023) ยังชี้ว่าใน พ.ศ. 2566 จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ป่าไม้จำนวน 897,589.05 ไร่ ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากปี พ.ศ. 2565 (896,891.16 ไร่) จำนวน 697.89 ไร่ โดยเพิ่มขึ้นคิดเป็น ร้อยละ 0.07 ของพื้นที่ป่าไม้จังหวัดปราจีนบุรี อีกด้วย ซึ่งรูปธรรมการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นผลสัมฤทธิ์ประการหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าอนุรักษ์น้ำตกเขาน้ำทิพย์ จังหวัดปราจีนบุรี

จากสถิติของการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญข้างต้น ประกอบกับผลการศึกษาเรื่อง *A bibliometric review of stakeholders' participation in sustainable forest management* ของ Cicoarino & Fernandes (2023) ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันการศึกษาเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน (SFM: Sustainable Forest Management) ยังมีนักวิชาการจำนวนน้อยที่สนใจศึกษาในประเด็นดังกล่าว อีกทั้งการบริหารจัดการป่าอนุรักษ์ในประเทศไทยถือเป็นเรื่องใหม่ และป่าอนุรักษ์น้ำตกเขาน้ำทิพย์ไม่เหมือนกับป่าชุมชนที่ชุมชนจัดการเองได้ แต่ป่าอนุรักษ์น้ำตกเขาน้ำทิพย์จำเป็นต้องมีภาคประชาชนและภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทำให้ผู้วิจัย สนใจศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมและผลกระทบทางสังคมจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าอนุรักษ์น้ำตกเขาน้ำทิพย์ จังหวัดปราจีนบุรี โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านกรณีวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและเป็นองค์รวม เพื่อนำผลการศึกษาดังกล่าวไปเป็นกรอบแนวทางการยกระดับการพัฒนางานอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในพื้นที่ป่าอื่น ๆ ของประเทศไทย ผ่านกลไกของการจัดการป่าอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ในเป้าหมายที่ 15 ตัวชี้วัดที่ 15.2 ที่กำหนดให้มีการส่งเสริมการดำเนินงานด้านการบริหารจัดการป่าไม้ทุกประเภทอย่างยั่งยืน โดยฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรม เพิ่มการปลูกป่า และหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าอย่างจริงจังต่อไป

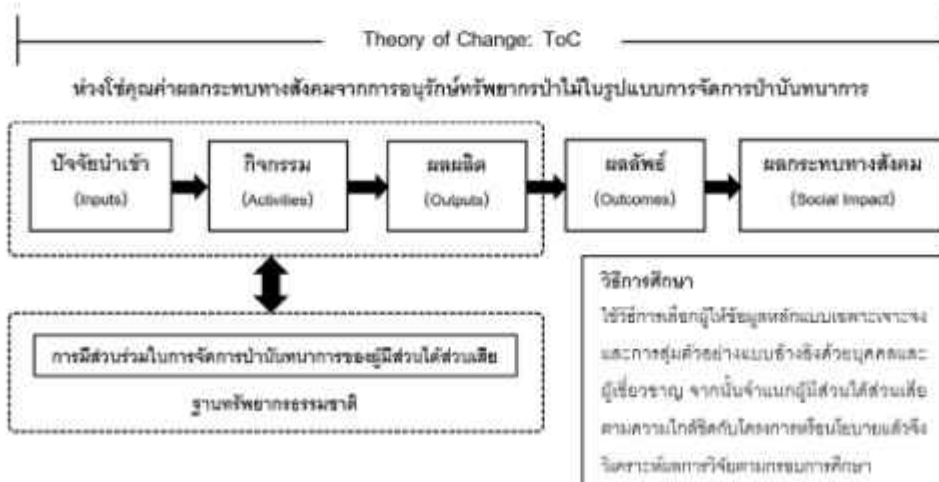
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าไม้ของพื้นที่ป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี
2. เพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมจากการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทยในรูปแบบการจัดการป่าไม้ของพื้นที่ป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี

กรอบการศึกษา

ผู้วิจัยพัฒนารอบการศึกษาโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (Theory of Change) (Weiss, 1995) และแนวคิดการวิเคราะห์ห่วงโซ่ประกอบของห่วงโซ่คุณค่าผลกระทบทางสังคม (Phuangprayong & Noonin, 2023) ได้แก่ ด้านปัจจัยนำเข้า (inputs) หมายถึง ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้ ด้านกิจกรรม (activities) หมายถึง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้ ด้านผลผลิต (outputs) หมายถึง โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้ ด้านผลลัพธ์ (outcomes) ที่เกิดขึ้นในระยะเริ่มต้นและวัดได้เป็นอย่างดีเป็นรูปธรรม และด้านผลกระทบทางสังคม (social impact) หมายถึง คุณค่าที่เกิดขึ้นทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของผลกระทบทางสังคมจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้ การศึกษา ป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังประยุกต์ใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม เพื่อศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี

การวิจัยครั้งนี้กำหนดสมมติฐานการศึกษาโดยใช้ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง คือ “ถ้ามี...ทรัพยากรแล้ว เพื่อการบริหารจัดการป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้ที่กลไกการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง... จะทำให้ป่าไม้ของน้ำตกเขาอีโต้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพ เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมและกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ จากความร่วมมือของภาคีเครือข่ายโดยทุกภาคส่วนสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่และเกิดคุณค่าร่วมกัน...ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม เกิดการรวมกลุ่มในหมู่สมาชิกชุมชนและภาคส่วนต่าง ๆ เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจและเป็นแหล่งสร้างรายได้ของรัฐและชุมชน ตลอดจนทำให้สิ่งแวดล้อมชุมชนและป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น” โดยสรุปเป็นกรอบการศึกษาได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: กรอบการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ในด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าไม้ของพื้นที่ป่าไม้ของกรมป่าไม้ที่จังหวัดปราจีนบุรี และประเด็นด้านผลกระทบทางสังคมจากการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ในรูปแบบการจัดการป่าไม้ของพื้นที่ป่าไม้ของกรมป่าไม้ที่จังหวัดปราจีนบุรี

ขอบเขตพื้นที่การวิจัยคือพื้นที่ป่าไม้ของกรมป่าไม้ที่จังหวัดปราจีนบุรี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเนินหอม ตำบลบ้านพระ และตำบลดงชีเหล็ก อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 11,147 ไร่ (Royal Forest Department, 2021) โดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในชุมชนตำบลดงชีเหล็ก อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี เนื่องจากชุมชนดังกล่าวได้รับประโยชน์จากการฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้บริเวณเขาอีโต้ที่ไหลลงสู่คลองเกษียรและไหลผ่านหมู่บ้านหลายหมู่บ้านในตำบลดงชีเหล็ก ความยาวประมาณ 15 กิโลเมตร ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำปราจีนบุรี

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ บุคลากรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมและผลกระทบทางสังคมของกรณีศึกษา รวมจำนวน 34 คน ประกอบด้วย บุคลากรภาครัฐในระดับนโยบายและระดับพื้นที่ จำนวน 9 คน ภาคเอกชน ซึ่งเป็นบริษัทผู้จัดกิจกรรมกีฬา นันทนาการ และกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) ในพื้นที่ จำนวน 3 คน และภาคประชาชน ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ประธานสภาองค์กรชุมชนระดับตำบลและระดับจังหวัด อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทสม.) ผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการน้ำชุมชน กลุ่มจิตอาสาต่าง ๆ ประชาชนโดยรอบพื้นที่ ผู้ประกอบการร้านค้า และนักท่องเที่ยว จำนวน 22 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง และการคัดเลือกแบบอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งใช้การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการจำแนกประเภทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตามความใกล้ชิดกับกรณีศึกษา (Tungsiripat & Tangcharoensathien, 2003) โดยพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้ 1) เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ของกรมป่าไม้ในพื้นที่ 2) เป็นผู้ที่มีบทบาทข้อมูลรายละเอียดเชิงลึกในการดำเนินงานด้านการจัดการป่าไม้ของกรมป่าไม้ในพื้นที่ และ 3) เป็นผู้ที่มีความสนใจและสะดวกในการให้ข้อมูล นอกจากนี้ยังเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ จากการวิจัยและเอกสาร ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่การศึกษา ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า จากแหล่งบุคคล แหล่งเวลา และจากแหล่งที่มาของข้อมูลที่มีความต่างกัน และใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา (Podhisita, 2019) เพื่อจำแนกสาระสำคัญและนำมาเรียบเรียงเป็นผลการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าไม้ของกรมป่าไม้ที่จังหวัดปราจีนบุรี แบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับชาติ 2) ระดับจังหวัด และ 3) ระดับท้องถิ่นหรือระดับพื้นที่ โดยในระดับชาติ ใช้กลไกการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างส่วนราชการในรูปแบบของการเป็นคณะกรรมการ การบูรณาการแผนงานผ่านแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570) ในแผนงานยุทธศาสตร์เพื่อสนับสนุนด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับประสิทธิภาพด้านการท่องเที่ยว และยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการพัฒนาการ

ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ระดับจังหวัด มีการเชื่อมโยงประสานแผนงานในแผนงานบูรณาการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ซึ่งนำไปสู่การบูรณาการงบประมาณ(The National Tourism Policy Committee, 2022) โดยในปี 2567 พบว่ามีการบูรณาการงบประมาณให้กรมป่าไม้ ตามแผนงานบูรณาการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน 38,647,000 บาท (Royal Forest Department, 2024) และในปี 2567 ได้จัดสรรงบประมาณดังกล่าวให้ป้านันทนาการนำตกเขาฮี้ใต้เพื่อสร้างอาคารสำนักงานอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ห้องน้ำ ป้อมยาม และหอชมวิว สำหรับรองรับการให้บริการนักท่องเที่ยวในอนาคต และในระดับท้องถิ่นหรือระดับพื้นที่ หัวหน้าป้านันทนาการนำตกเขาฮี้ใต้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ โดยดำเนินการแบบบูรณาการกับภาครัฐในระดับพื้นที่ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในพื้นที่โดยรอบป้านันทนาการนำตกเขาฮี้ใต้ นอกจากนี้สำหรับในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น กรมป่าไม้ยังอยู่ระหว่างทบทวนองค์ประกอบของคณะอนุกรรมการที่จะจัดตั้งขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางเดียวกันทั่วประเทศอีกด้วย ทั้งนี้ สามารถสรุปบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ป้านันทนาการนำตกเขาฮี้ใต้ จังหวัดปราจีนบุรี ได้ดังนี้

1. บทบาทการมีส่วนร่วมของภาครัฐ

ภาครัฐโดยกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป้านันทนาการของประเทศไทย จึงได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการป้านันทนาการ โดยมีอธิบดีกรมป่าไม้เป็นประธานคณะกรรมการ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นคณะกรรมการ อาทิ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมการท่องเที่ยว กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรมโยธาธิการและผังเมือง กรมการพัฒนาชุมชน กรมทรัพยากรธรณี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสภาพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น โดยมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์ ขั้นตอนการจัดตั้งป้านันทนาการ แนวทางการบริหารจัดการป้านันทนาการในภาพรวม และหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมีการเชื่อมโยงแผนงานและแผนงบประมาณภายใต้แผนบูรณาการ อาทิ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2570) เป็นต้น ในส่วนของการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น มีการบรรจุเรื่องการบริหารจัดการป้านันทนาการเข้าไว้ในแผนพัฒนาจังหวัดทุกจังหวัด และจากการประชุมคณะกรรมการบริหารจัดการป้านันทนาการครั้งที่ 3/2564 และครั้งที่ 1/2567 มีวาระเพื่อพิจารณาในการยกร่างองค์ประกอบการจัดทำคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการป้านันทนาการในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น แต่ยังคงอยู่ระหว่างการพิจารณาองค์ประกอบอย่างถี่ถ้วนก่อนจะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการดังกล่าว เนื่องจากการตั้งคณะอนุกรรมการในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ภายหลังการจัดตั้งป้านันทนาการ แม้จะมีข้อดีในเรื่องของการยกระดับการบูรณาการความร่วมมือในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น มีกลไกในการถ่วงถ่วงการตัดสินใจต่าง ๆ ช่วยคณะกรรมการชุดใหญ่ อีกทั้งคณะอนุกรรมการยังเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจบริบทของพื้นที่จริง ๆ มาร่วมออกแบบทิศทางการพัฒนาป้านันทนาการทุกจังหวัดก็ตาม แต่ควรจะต้องพิจารณารายละเอียดขององค์ประกอบของคณะอนุกรรมการอย่างถี่ถ้วน รวมไปถึงพิจารณาถึงระยะเวลาของกระบวนการในการถ่วงถ่วงประกอบด้วย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

นอกจากนั้นกรมป่าไม้ยังมีการบูรณาการแผนงานและแผนงบประมาณร่วมกับหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้อง เพื่อประสานแผนงานและรองรับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานอื่น ๆ อีกช่องทางหนึ่ง อีกทั้งยังเปิดรับการอุดหนุนงบประมาณจากหน่วยงานภายนอกสำหรับใช้ในการบริหารจัดการป่านันทนาการ และมีแนวทางในการนำเงินรายได้จากการจัดการป่านันทนาการ ในอัตราร้อยละ 5 ของจำนวนรายได้จากการจัดเก็บค่าเข้าป่านันทนาการนำตกเขาฮิโต เพื่อใช้อุดหนุนงบประมาณให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่ที่มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับพื้นที่ป่านันทนาการอีกด้วย

สำหรับการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ หัวหน้าป่านันทนาการนำตกเขาฮิโตมีวิสัยทัศน์ในการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน กลุ่มจิตอาสา กลุ่มองค์กรชุมชนและเครือข่ายภาคประชาชน โดยรอบพื้นที่ เพื่อให้เกิดการจัดโครงการและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) และกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมกับส่วนราชการระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ อาทิ การจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติและกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญและโอกาสพิเศษต่าง ๆ ในบริเวณป่านันทนาการนำตกเขาฮิโต ซึ่งจากกรณีศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า “บทบาทของการบริหารจัดการป่านันทนาการ” ขึ้นอยู่กับการมีวิสัยทัศน์ของหัวหน้าป่านันทนาการนำตกเขาฮิโต โดยหากมีการเปลี่ยนหัวหน้าอาจจะสะท้อนถึงการดำเนินงานหรือการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ที่อาจเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

2. บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคเอกชน

ภาคเอกชนโดยบริษัทต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้พื้นที่ป่านันทนาการนำตกเขาฮิโต เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อภารกิจขององค์กรและเป็นการหนุนเสริมการดำเนินงานของภาครัฐและสร้างประโยชน์ให้ชุมชนโดยกิจกรรมที่โดดเด่นจะเป็นกิจกรรมด้านการออกกำลังกายและนันทนาการ เช่น การจัดงานวิ่ง วิ่งเทรล วิ่งมาราธอน งานปั่นจักรยาน กิจกรรมพายเรือคายัค งานแคมป์ งานดนตรีในสวน และวิ่งเก็บขยะ ซึ่งจัดอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ด้วยภารกิจขององค์กรภาคเอกชนที่ต้องดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility: CSR) และด้านความยั่งยืน (sustainability) จึงทำให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ เช่น กิจกรรมการสร้างการมีส่วนร่วมของพื้นที่เพื่อสร้างและซ่อมฝายชะลอน้ำ กิจกรรมการปลูกต้นไม้เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำ กิจกรรมดูแลรักษาป่า การบวชป่า การทำแนวกันไฟ การเก็บขยะ และกิจกรรมปล่อยปลาเพื่อสร้างความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ เป็นต้น ซึ่งตั้งแต่ประกาศจัดตั้งเป็นป่านันทนาการนำตกเขาฮิโต มีบริษัทเอกชนมาร่วมทำกิจกรรมเกิดเป็นผลผลิตจากการดำเนินงานจำนวน 13 บริษัท รวม 15 โครงการ

ยกตัวอย่างเช่น โครงการรักษาภูมามานที่ ซึ่งเป็นโครงการภายใต้การดำเนินงานด้าน CSR ของธุรกิจผลิตและจำหน่ายกระดาษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดแนวทางการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนให้ชุมชนได้นำไปปฏิบัติอย่างถูกต้องผ่านกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน โดยใน พ.ศ. 2567 ได้ดำเนินกิจกรรมสร้างฝายชะลอน้ำ จำนวน 60 ฝาย ในพื้นที่ป่านันทนาการนำตกเขาฮิโต และโครงการ Whizdom Re-Forest ซึ่งเป็นการดำเนินงานด้าน CSR ของธุรกิจสังหาริมทรัพย์และที่ดินที่จัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินงานด้าน CSR อย่างต่อเนื่องภายใต้แนวคิด The Power of The New Generation รวมถึงคืนผืนป่าสู่ธรรมชาติ ณ พื้นที่ป่านันทนาการนำตกเขาฮิโต โดยโครงการดังกล่าวได้สร้าง

การมีส่วนร่วมจากผู้บริหารองค์กร พนักงาน ลูกบ้าน คู่ค้าพันธมิตร สถาบันการเงิน นักเรียน นักศึกษา และคนในชุมชนร่วมกันปลูกต้นกล้าเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศป่า จำนวน 4,000 ต้น ได้แก่ ประดู่ป่า อินทนิล ตะแบก มะฮอกกานี และพยอม รวมถึงการสร้างฝายจำนวน 4 ฝาย เพื่อชะลอการไหลของน้ำฝนและลดผลกระทบจากภัยธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นโครงการที่ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การเพิ่มพื้นที่ป่าและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม

3. บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน

ภาคประชาชน โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมและเชื่อมประสานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่ โดยผู้นำชุมชนจะเข้าร่วมประชุมหารือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการจัดตั้งป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ อีกทั้งยังมีบทบาทเป็นคณะกรรมการบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลคงชีเหล็ก มีหน้าที่ในการให้ข้อเสนอแนะและรับทราบกระบวนการต่าง ๆ ในการจัดการป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ นอกจากนี้ผู้นำชุมชนตามตำแหน่งและตามธรรมชาติ รวมทั้งเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันและควบคุมไฟป่าในส่วนของภาคประชาชน ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทสม.) กลุ่มจิตอาสาสอนโยคะ จิตอาสาพระราชทาน และประชาชนในพื้นที่ ต่างมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมจัดโครงการและเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) กิจกรรมการป้องกันรักษาป่าและอนุรักษ์ป่า และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้

สำหรับตำบลคงชีเหล็ก อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 56.303 ตารางกิโลเมตร หรือจำนวน 35,189 ไร่ ประกอบด้วย 14 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์จากการฟื้นฟูป่าต้นน้ำบริเวณเขาอีโต้มากที่สุด พบว่าหลังจากมีการจัดตั้งป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลคงชีเหล็กขึ้น เพื่อบริหารจัดการน้ำจากป่าต้นน้ำที่ไหลจากเขาอีโต้และแหล่งน้ำใกล้เคียง โดยการทำฝายชะลอน้ำและเขื่อนไต้ดินจำนวน 2,000 บ่อ เพื่อกักเก็บน้ำ กล่าวได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวสะท้อนถึงรูปธรรมที่เป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสนับสนุนทรัพยากรด้านองค์ความรู้และงบประมาณจากภาครัฐและภาคเอกชนอย่างบูรณาการ ส่งผลให้ชุมชนมีน้ำใช้เพื่อการทำเกษตรกรรมตลอดทั้งปี

เมื่อพิจารณาบริบทของพื้นที่และบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่านันทนาการของพื้นที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ด้วยการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อฉายภาพให้เห็นถึงภาพรวมของจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคที่พบในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา สามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: การวิเคราะห์ SWOT บริบทของพื้นที่และบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าไม้บนภูเขาน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี

Strengths (จุดแข็ง)	Weaknesses (จุดอ่อน)
1. พื้นที่ฐานทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว มีกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้และศึกษาธรรมชาติที่หลากหลาย 2. เป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่อยู่ในเมืองเดินทางสะดวก 3. หัวหน้าป่าไม้บนภูเขาน้ำตกเขาอีโต้มีวิสัยทัศน์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าไม้บนภูเขาน้ำตก 4. พื้นที่มีผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิดที่สนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ และพร้อมให้ความร่วมมือ 5. มีภาคีเครือข่ายจากภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนที่พร้อมสนับสนุนการดำเนินงานจำนวนมาก 6. การมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ทำให้เกิดการจัดโครงการและกิจกรรมบนภูเขาน้ำตกต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม	1. โครงสร้างการบริหารจัดการของสำนักจัดการป่าไม้บนภูเขาน้ำตก ยังไม่สถานะเป็นโครงสร้างการบริหารงานภายใน การจัดสรรงบประมาณ และการบริหารงานยังมีข้อจำกัดและไม่คล่องตัว รวมถึงบุคลากรผู้ปฏิบัติงานยังมีไม่เพียงพอต่อการขยายตัวของจำนวนพื้นที่ป่าไม้บนภูเขาน้ำตกทั่วประเทศ โดยเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานบางส่วนยังเป็นเจ้าหน้าที่ที่ยืมตัวมาช่วยราชการเท่านั้น 2. ในระดับจังหวัดหรือระดับพื้นที่ยังขาดแบบปฏิบัติในการสร้างการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม เช่น ระเบียน หรือแนวทางที่ชัดเจน เป็นคน 3. การเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน รวมถึงภาคเอกชน เข้ามาบทบาทในการตัดสินใจยังมีข้อจำกัด
Opportunities (โอกาส)	Threats (อุปสรรค)
1. กระแสทิศทางพัฒนาในระดับโลกให้ความสำคัญกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และกระแสความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR: Corporate Social Responsibility) 2. นโยบายระดับชาติให้ความสำคัญกับการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 40 และร้อยละ 45 ของประเทศ ตามลำดับ 3. กรมป่าไม้ ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับนโยบายให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการป่าไม้บนภูเขาน้ำตกในประเทศไทย และได้ดำเนินการเสนอแก้ไข พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อบันทึกในมาตรา 19/1 ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อบันทึกในมาตรา 19/1 ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2559 4. บริเวณใกล้เคียงป่าไม้บนภูเขาน้ำตกเขาอีโต้ มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญหลายแห่ง เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ และอุทยานแห่งชาติปางสีดา ทำให้สามารถเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้	1. มีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มยังไม่สนใจเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ 2. ด้วยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ ในช่วงฤดูแล้งต้นไม้จะมีการผลัดใบ มีสภาพแห้งแล้ง น้ำตกไม่ขยับน้ำ รวมถึงป่าไม้อ่างเก็บน้ำจักรพงษ์ลดระดับลงมาก ทำให้สามารถประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวได้น้อย 3. ในฤดูแล้งมีโอกาสเกิดไฟไหม้ป่าขึ้นได้ ซึ่งหากเกิดไฟไหม้ป่าอาจเป็นอุปสรรคในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าไม้บนภูเขาน้ำตกเขาอีโต้

เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของห่วงโซ่คุณค่าผลกระทบทางสังคมเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของผลกระทบทางสังคมจากบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าไม้บนภูเขาน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ปัจจัยนำเข้า (Inputs)** ผลการวิจัยพบว่าทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการป่าไม้บนภูเขาน้ำตก ประกอบด้วย (1) **งบประมาณ** ปัจจุบันป่าไม้บนภูเขาน้ำตกเขาอีโต้ได้รับการจัดสรรงบประมาณมากขึ้น เนื่องจากได้รับการจัดสรรมาจากแผนงานบูรณาการ อีกทั้งยังสามารถจัดเก็บค่าบริการสำหรับผู้เดินทางท่องเที่ยวที่ป่าไม้บนภูเขาน้ำตกได้ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2566 เป็นต้นมา ทำให้มีงบประมาณในการบริหารจัดการพื้นที่ป่าไม้บนภูเขาน้ำตกมากขึ้น (Royal Forest Department, 2024) (2) **บุคลากรหรืออัตราค่าจ้าง** ผลจากการได้รับการจัดสรรงบประมาณมากขึ้น ทำให้มีงบประมาณจ้างบุคลากรช่วยปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อภารกิจงานระดับพื้นที่ที่อยู่ระหว่างการขยายตัวของโครงการ (3) **นโยบาย** มีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้ตามยุทธศาสตร์กรมป่าไม้ระยะ 20 ปี พ.ศ. 2560 – 2579 อันสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

(พ.ศ. 2561 - 2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) และนโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2562 ซึ่งมุ่งบรรลุเป้าหมายเพิ่มพื้นที่ป่าไม้เป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศไทย และยกระดับเป้าหมายการเพิ่มพื้นที่ป่าไม้เป็น ร้อยละ 45 ของพื้นที่ประเทศไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ประกอบกับกรมป่าไม้ได้ให้ความสำคัญต่อการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่านันทนาการ และได้แก้ไขพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เพิ่มเติมในมาตรา 19/1 ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2569 ที่กำหนดให้อธิบดีกรมป่าไม้โดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีอำนาจกำหนดอัตราและวางระเบียบเกี่ยวกับการเก็บค่าบริการ หรือค่าตอบแทนสำหรับการที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ให้บริการหรือให้ความสะดวกต่างๆ แก่ประชาชน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้ ทั้งนี้กรมป่าไม้ได้ออกระเบียบดังกล่าวเรียบร้อยแล้วและถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารงานป่านันทนาการ อีกทั้งใน พ.ศ. 2564 กรมป่าไม้ ได้จัดตั้งส่วนราชการใหม่ขึ้นมาเพื่อรับผิดชอบภารกิจการบริหารจัดการป่านันทนาการในรูปแบบของโครงสร้างภายใน ภายใต้ชื่อ "สำนักจัดการป่านันทนาการ" (Royal Forest Department, 2021) และ (4) **ภาคีเครือข่าย** มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ประสานการทำงานร่วมกันในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการป่านันทนาการ มีการบูรณาการแผนงานและแผนงบประมาณระหว่างหน่วยงาน และในระดับพื้นที่ มีหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ร่วมบูรณาการการทำงานผ่านกลไก การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับภาคเอกชน และภาคประชาชน

2. **กิจกรรม (Activities)** ผลการวิจัยพบว่า จากกระบวนการบริหารจัดการปัจจัยนำเข้าทั้ง 4 ปัจจัย ส่งผลให้เกิดรูปธรรมของ "การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่านันทนาการของพื้นที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาน้ำร้อน" ที่นำเอาพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่มีสภาพสมบูรณ์ มีทิวทัศน์ตามธรรมชาติที่สวยงาม และมีศักยภาพเพียงพอต่อการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และนันทนาการมาใช้ประโยชน์ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเที่ยวชม และทัศนศึกษาธรรมชาติได้อย่างเต็มที่ โดยที่ประชาชนหรือชุมชนในพื้นที่โดยรอบรวมทั้งองค์กรภาคเอกชน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่านันทนาการและเป็นแหล่งสร้างรายได้ของรัฐและชุมชนร่วมกัน (Royal Forest Department, 2021)

3. **ผลผลิต (Outputs)** ผลการวิจัยพบว่าหลังจากมีการจัดตั้งป่านันทนาการน้ำตกเขาน้ำร้อน ส่งผลให้เกิดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่านันทนาการ เช่น การสร้างซ่อมแซมฝายชะลอน้ำตามเส้นทางน้ำบนเขาน้ำร้อน การปลูกป่า การบวชป่า และกิจกรรมจิตอาสาเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวาระสำคัญต่าง ๆ การปรับภูมิทัศน์บนเขาน้ำร้อน การจัดกิจกรรมนันทนาการและออกกำลังกาย เช่น จัดงานวิ่ง วิ่งเทรล วิ่งมาราธอน งานปั่นจักรยาน งานแคมป์ ดนตรีในสวน พายเรือคายัค วิ่งเก็บขยะ และจัดแข่งขันสเก็ตบอร์ดดาวนฮิลล์ เป็นต้น

4. **ผลลัพธ์ (Outcomes)** ผลการวิจัยพบว่าหลังจากเกิดโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่านันทนาการของพื้นที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาน้ำร้อน เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2: ผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการและกิจกรรมภายใต้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าต้นน้ำของพื้นที่ป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้

ลำดับ	รายการ	ผลลัพธ์เชิงรูปธรรม
1	การจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการป่าชุมชนตำบลดงชีเหล็ก	1 กลุ่ม
2	ชุมชนมีการทำข้อได้ดินกึ่งตำบลดงชีเหล็กเพื่อใช้ในการกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตร	2,000 บ่อ
3	ฝายชะลอน้ำตามเส้นทางบ้านนาคเขาอีโต้ที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชนและภาคีเครือข่ายในพื้นที่	102 ฝาย
4	บึงก่องเทียวเข้ามาท่องเที่ยวป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้	12,000 คนต่อปี
5	รายได้จากค่าบริการสำหรับผู้ที่ดินทางไปท่องเที่ยวป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้ (พ.ศ. 2566 - 2567)	645,330 บาท
6	ชุมชนมีทุนหมุนเวียนจากการส่งเสริมการออมเงินผ่านศูนย์จัดการกองทุนชุมชนตำบลดงชีเหล็ก	700 ล้านบาท
7	พ.ศ. 2566 ป่าไม้บริเวณป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้พื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับ พ.ศ. 2564	751.27 ไร่

5. ผลกระทบทางสังคม (Social Impact)

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าต้นน้ำของพื้นที่ป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้ ส่งผลให้เกิดคุณค่าทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยใน ด้านสังคม เกิดพันธมิตรการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เจ้าหน้าที่ป่าไม้ มีการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดกับชาวบ้านในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ชาวบ้านและชุมชนใกล้เคียงรวมทั้งภาคีเครือข่ายจากภาครัฐและเอกชน มีความตระหนักรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรป่าไม้ การปลูกฟื้นฟูป่าต้นน้ำ การป้องกันและควบคุมไฟป่า และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผ่านการร่วมดำเนินโครงการและกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เกิดกลุ่มสังคมของผู้ที่มีความสนใจด้านสุขภาพและการออกกำลังกาย เช่น กลุ่มคนปั่นจักรยาน กลุ่มคนเล่นโยคะ เป็นต้น รวมทั้งเกิดการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งองค์กรในการบริหารจัดการผลประโยชน์ร่วมจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชน ส่วนราชการ และภาคเอกชน มีแนวโน้มการประสานความร่วมมือที่ดี สอดคล้องกับ SDGs ข้อ 3 การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี ข้อ 12 การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน ข้อ 16 การส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและสถาบันเข้มแข็ง และข้อ 17 หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา

ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้าน ชุมชน และผู้ประกอบการร้านค้าในบริเวณโดยรอบน้ำคอกเขาอีโต้ ได้รับประโยชน์ทางตรงจากการที่ป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้ถูกจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดปราจีนบุรี ส่งผลให้เกิดการส่งเสริมกิจกรรมการออกกำลังกายและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จนมีนักท่องเที่ยวที่สนใจเดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้น เกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจ เกิดการจ้างงานในพื้นที่จากหน่วยงานราชการ การท่องเที่ยว การบริการ และการค้าขาย ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ นอกจากนี้กิจกรรมการส่งเสริมการออมเงินผ่านศูนย์จัดการกองทุนชุมชนตำบลดงชีเหล็ก ซึ่งปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนกว่า 700 ล้านบาท ส่งผลให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงแหล่งทุน มีศักยภาพในการประกอบธุรกิจ เกิดรายได้หมุนเวียนในชุมชนทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อีกทั้งการที่ป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเพิ่มขึ้นส่งผลให้กรมป่าไม้มีงบประมาณในการบริหารจัดการพื้นที่ โดยรายได้ที่เกิดจากป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้ มีการกำหนดสัดส่วน เพื่อนำกลับมาดูแลทรัพยากรป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้และป่าสงวนแห่งชาติ แบ่งเป็น ประเภท ก ร้อยละ 5 ของรายได้ จัดสรรอุดหนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประเภท ข ร้อยละ 20 จัดสรรกลับไปบริหารจัดการป่าสงวนแห่งชาติรวมถึงป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้ ประเภท ค ร้อยละ 60 จัดสรรเพื่อบำรุงรักษาป่าสงวนแห่งชาติรวมถึงป่าต้นน้ำคอกเขาอีโต้ และประเภท ง ร้อยละ 15 เป็นงบสำรองจ่าย

ทำให้มีงบประมาณในการจ้างบุคลากรที่มีภูมิสำเนาโดยรอบป้านันทนาการมาทำงานบริการนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ SDGs ข้อ 1 การขจัดความยากจน ข้อ 8 การส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เที่ยง และ ข้อ 17 หุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา

ด้านสิ่งแวดล้อม ผลจากการจัดโครงการและกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ส่งผลให้ระบบนิเวศป่าไม้และน้ำมีความสมบูรณ์มากขึ้น การบริหารจัดการเส้นทางน้ำทั่วทั้งตำบลมีความเป็นระบบ และจากการจัดตั้งกลุ่มบริหารจัดการน้ำชุมชนตำบลดงซีเหล็กซึ่งเป็นน้ำที่ไหลจาก ป้านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้และการทำเขื่อนไต่ดินเพื่อกักเก็บน้ำทั่วทั้งตำบลซีเหล็กกว่า 2,000 บ่อ เพื่อกักเก็บน้ำ ส่งผลให้พื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำสำหรับใช้เพื่อการเกษตร ชาวบ้านตำบลดงซีเหล็กสามารถทำการเกษตร ปลูกพืช ผัก ผลไม้ได้ตลอดทั้งปีและสามารถจำหน่ายไม้ล้อยม ไม้ดอก ไม้ประดับ จนกลายเป็นอาชีพหลักของชาวตำบลดงซีเหล็ก และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป้านันทนาการเป็นแนวกันชนป้องกันการบุกรุกป่าทำให้ปริมาณการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าลดลงอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ SDGs ข้อ 6 การสร้างหลักประกันเรื่องน้ำและการสุขาภิบาล และข้อ 15 การปกป้อง พื้นฟู และสนับสนุนการใช้ระบบนิเวศบนกอย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาผลกระทบทางสังคมในมิติสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม จากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป้านันทนาการของพื้นที่ป้านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3: ผลกระทบทางสังคมจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ป้านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี

มิติ	รายการ	SDGs
สังคม	1. เกิดพันธมิตรการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่มากขึ้น	16, 17
	2. เจ้าหน้าที่ป่าไม้มีการดำเนินงานอย่างใกล้ชิดกับชาวบ้านในพื้นที่มากขึ้น	16
	3. หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ตระหนักเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรป่าไม้ และเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ รักและหวงแหนมากขึ้น	12
	4. เกิดกลุ่มสังคมของผู้ที่มีความสนใจด้านสุขภาพและการออกกำลังกาย	3
เศรษฐกิจ	1. เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว เกิดผู้ประกอบการรายใหม่ที่เป็นร้านค้าบริเวณน้ำตกเขาอีโต้ มีมากขึ้น ร้านค้ามีพื้นที่ออกจำหน่าย สถานประกอบการโรงแรมมีลูกค้าใช้บริการจำนวนมากขึ้น และรวมไปถึงร้านค้าบริเวณเส้นทางผ่านป้านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ก็ขายดีขึ้นเช่นกัน	1, 8
	2. เกิดการจ้างงานในพื้นที่จากห่วงโซ่กิจกรรมการท่องเที่ยว การบริการ และการค้าขาย	1, 8
	3. ชาวชุมชนตำบลดงซีเหล็กเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น	1, 8
	4. ชาวบ้านตำบลดงซีเหล็กสามารถผลิตพันธุ์ไม้ ไม้ตัด ไม้ล้อยม ไม้ดอก ไม้ประดับ จนเป็นแหล่งจำหน่ายพันธุ์ไม้ที่สำคัญของประเทศ	1, 8
	5. กรมป่าไม้มีงบประมาณในการบริหารจัดการพื้นที่มีงบประมาณในการจ้างบุคลากรที่มีภูมิสำเนาโดยรอบป้านันทนาการมาทำงานบริการนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น	1, 8, 17
สิ่งแวดล้อม	1. ระบบนิเวศป่ามีความสมบูรณ์ขึ้นจากความสมบูรณ์ของป่าและน้ำ	6, 15
	2. ปริมาณน้ำที่ไหลจากเขาอีโต้สู่ชุมชนในตำบลดงซีเหล็กมีปริมาณมาก มีการบริหารจัดการเส้นทางน้ำทั่วทั้งตำบลอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ระบบนิเวศตลอดเส้นทางน้ำดีขึ้น	6, 15
	3. ป้านันทนาการเป็นแนวกันชนป้องกันการบุกรุกป่าทำให้ปริมาณการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าลดลง	15

การอภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบว่าบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าไม้ของพื้นที่ป่าไม้แห่งชาติน้ำตกเขาสีไต่ ประกอบด้วยระดับการมีส่วนร่วม 3 ระดับ ได้แก่ ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่หรือท้องถิ่น โดยภาคส่วนที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงาน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน สอดคล้องกับแนวคิดตัวแบบขั้นบันไดการมีส่วนร่วมของพลเมืองของ Arnstein โดยพื้นที่ของป่าไม้แห่งชาติน้ำตกเขาสีไต่มีระดับการมีส่วนร่วมจัดอยู่ในระดับขั้นที่ 5 คือ การปรึกษาหารือ (Placation) ซึ่ง Arnstein ได้เสนอว่าในขั้นที่ 3 ถึงขั้นที่ 5 ให้จัดอยู่ในระดับที่เรียกว่า Tokenism Participation ซึ่งถือว่าเป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ประชาชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นแต่ยังไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ (Arnstein, 1969, as cited in Kokpol, 2009) และเมื่อนำผลการศึกษามาพิจารณาตามตัวแบบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่กำหนดโดย IAP2 ซึ่งแบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ขั้น พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของพื้นที่ป่าไม้แห่งชาติน้ำตกเขาสีไต่ จัดอยู่ในระดับขั้นที่ 3 คือ ขั้นเข้ามามีส่วนร่วม (Involve) โดยเป็นการร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่าความต้องการของประชาชนจะได้รับการพิจารณา จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทั้ง 2 แนวคิดข้างต้น จะเห็นได้ว่าการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของป่าไม้แห่งชาติน้ำตกเขาสีไต่ จัดอยู่ในระดับขั้นที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน จนนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและการดำเนินการร่วมกัน อย่างไรก็ตามในระดับขั้นนี้ อำนาจการตัดสินใจสุดท้ายก็ยังคงเป็นของภาครัฐซึ่งมีบทบาทกำหนดนโยบาย (International Association of Public Participation, as cited in Kokpol, 2009) ดังนั้นเพื่อเป็นการยกระดับสร้างการมีส่วนร่วมของพื้นที่จึงควรเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชาวบ้าน รวมถึงภาคเอกชน เข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ของการบริหารจัดการป่าไม้แห่งชาติน้ำตกเขาสีไต่ การศึกษาเรื่อง การจัดการทรัพยากรป่าชุมชนแนวระบม-ลียัด ในเขตป่าสงวนแห่งชาติแบบมีส่วนร่วม กล่าวว่าการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนต้องอาศัยหลักการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยให้ชุมชนเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้นพื้นที่ป่าไม้แห่งชาติน้ำตกเขาสีไต่จึงควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านและภาคเอกชน ร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผลมากขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

จากผลการวิจัยสะท้อนว่าป่าไม้แห่งชาติน้ำตกเขาสีไต่มีภาคีเครือข่ายทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนจำนวนมากซึ่งเป็นจุดแข็งและโอกาสที่สำคัญในการบริหารจัดการป่าไม้แห่งชาติน้ำตกเขาสีไต่ให้เกิดคุณค่าร่วมที่ยั่งยืน สอดคล้องกับ Thong-em, Kanta, Tasena, Rueocha, & Getdee (2020) ที่ศึกษาเรื่องศักยภาพของป่าชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยพบว่าป่าชุมชนเกิดขึ้นมาจากการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรและการพบปะเครือข่ายในการอนุรักษ์ จนทำให้ป่าชุมชนมีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนเกิดความหวงแหนในทรัพยากรของท้องถิ่น เช่นเดียวกับ Choksiri (2017) ที่ศึกษาเรื่องการจัดการทรัพยากรร่วมกรณีป่าชุมชนในอำเภอเทพเสด็จ จังหวัดชัยภูมิ ที่กล่าวว่าการจัดการป่าชุมชนต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับระบบที่ใหญ่กว่าด้วยภาคีเครือข่าย โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน กระตุ้นชาวบ้านให้พร้อมใจกันเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาป่าชุมชน สอดคล้องกับ Eksiripong & Saipheth (2001) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนบ้านหลวง ตำบลสระจะระเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา โดยพบ

ว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การจัดการป่าชุมชนโคกบึงปรีอประสบความสำเร็จคือการประสานการดำเนินงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานราชการ และสอดคล้องกับ Tadeus, Wihelmus, & Latuan (2023) ที่ศึกษาเรื่อง Community Participation in The Management of Kelimutu National Park, Ende, Flores โดยพบว่า การทำความเข้าใจสังคมโดยรอบอย่างครอบคลุมมีความจำเป็นต่อการจัดการพื้นที่ป่าไม้ให้ประสบความสำเร็จ อีกทั้งควรส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น โดยใช้ประโยชน์จากจุดแข็งด้านทรัพยากรและชุมชนท้องถิ่น

กล่าวได้ว่ากลไกการพัฒนาความเข้มแข็งและการยกระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่านันทนาการจำเป็นที่จะต้องพัฒนาระบบภาคีเครือข่ายเพื่อให้มีพลังในการบริหารจัดการ และผู้ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนคือบุคคลสำคัญ (Key person) ที่จะเป็นผู้นำและตัดสินใจในแต่ละระดับ ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จในการจัดการป่านันทนาการ

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบทางสังคมจากการสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่านันทนาการของพื้นที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี ผ่านการวิเคราะห์องค์ประกอบของห่วงโซ่คุณค่าผลกระทบทางสังคม พบว่า มีรายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4: การวิเคราะห์องค์ประกอบของห่วงโซ่คุณค่าผลกระทบทางสังคมจากการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพื้นที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ จังหวัดปราจีนบุรี

ลำดับ	องค์ประกอบ	รายการ
1	ปัจจัยนำเข้า (Inputs)	คือ ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการป่านันทนาการ ประกอบด้วย งบประมาณ บุคลากรหรืออัตรากำลังซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประกอบกับการกำหนดนโยบายที่เชื่อมโยงมาตั้งแต่ระดับชาติ ผ่านยุทธศาสตร์และแผนงานต่าง ๆ อีกทั้งผู้บริหารกรมป่าไม้ให้ความสำคัญกับการจัดการป่าไม้รูปแบบป่านันทนาการ ทำให้การทำงานเป็นไปในแนวทางเดียวกับ (Royal Forest Department, 2021) โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบของภาคีเครือข่าย ซึ่งพื้นที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้มีภาคีเครือข่ายการดำเนินงานจำนวนมาก ทั้งจากภาครัฐ ซึ่งเป็นส่วนราชการที่มีการกิจเกี่ยวข้องทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นหรือระดับพื้นที่ และภาคเอกชน ซึ่งมีบทบาทในการร่วมจัดกิจกรรมนันทนาการ ออกกำลังกาย และโครงการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) ตลอดจนภาคประชาชน โดยคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในบทบาทของการเป็นผู้นำชุมชนทั้งโดยตำแหน่งและผู้นำตามธรรมชาติ การเข้ามามีส่วนร่วมในบทบาทของอาสาสมัคร เครือข่าย กลุ่มจิตอาสา องค์กรเครือข่าย และประชาชนในพื้นที่
2	กิจกรรม (Activities)	การบริหารจัดการป่านันทนาการในพื้นที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ เป็นรูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้รูปแบบใหม่ในประเทศไทย ที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างบูรณาการ โดยการดึงอัตลักษณ์อันโดดเด่นเฉพาะพื้นที่ นายกระดับจัดกิจกรรมให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว

ลำดับ	องค์ประกอบ	รายการ
3	ผลผลิต (Outputs)	โครงการและกิจกรรมภายใต้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าไม้บนทนาการจำนวนมาก และจะต้องยกระดับการจัดการกิจกรรมมุ่งเน้นให้สามารถสร้างการรับรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อม ควบคู่กับการส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ต่อไป
4	ผลลัพธ์ (Outcomes)	พื้นที่ป่าไม้ของป่าไม้บนทนาการน้ำตกเขาอีโต้มีปริมาณพื้นที่สีเขียวเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับข้อมูลจาก Royal Forest Department (2022) และ Royal Forest Department (2023) ที่พบว่าใน พ.ศ. 2565 จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าคิดเป็น ร้อยละ 0.01 ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับการเริ่มดำเนินการก่อตั้งป่าไม้บนทนาการน้ำตกเขาอีโต้ และใน พ.ศ. 2566 จังหวัดปราจีนบุรี มีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2565 คิดเป็น ร้อยละ 0.07 ของพื้นที่ป่าไม้จังหวัดปราจีนบุรี
5	ผลกระทบทางสังคม (Social Impact)	เกิดผลกระทบทางสังคมในด้านบวกมากขึ้น ครอบคลุมทั้งในมิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งชาวบ้านและชุมชน รวมถึงภาคีเครือข่ายทั้งจากภาครัฐ เอกชน และประชาชนเกิดความตระหนักคุณค่าการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรป่าไม้ การปลูกฟื้นฟูป่าต้นน้ำ การป้องกันและควบคุมไฟป่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มินทนาการ และออกกำลังกายผ่านการจัดกิจกรรมรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงมีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรในการบริหารจัดการน้ำและป่าไม้ในชุมชน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรน้ำ ทำให้สิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มดีขึ้น เกิดสังคมคนรักสุขภาพรูปแบบต่าง ๆ เกิดรายได้จากการท่องเที่ยวและร่วมกิจกรรมในพื้นที่ศึกษามากขึ้น ชุมชน สถานประกอบการ มีได้รายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งคุณค่าต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการพัฒนาภายใต้การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป่าไม้บนทนาการ

สอดคล้องกับ Phuangprayong & Noonin (2023) ที่ศึกษาเรื่อง The Social Impact Value Chain and Driving Factors of the Social Innovation Project to Promote the Social Solidarity Economy: A Study in the Pilot Area of Central Thailand ที่พบว่า การดำเนินโครงการด้านนวัตกรรมสังคมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาในระดับพื้นที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องและสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกับโครงการที่ดำเนินการ จึงจะทำให้โครงการต่าง ๆ สามารถตอบสนองความต้องการของพื้นที่และสร้างผลกระทบเชิงบวกทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

และระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินงาน โดยหัวหน้าป้านันทนาการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในการประสานการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ภาคเอกชนมีบทบาทในการใช้กลไกพัฒนาพื้นที่ผ่านโครงการ CSR และกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ตลอดจนภาคประชาชนใช้กลไกของผู้นำชุมชน และการรวมกลุ่มพัฒนาชุมชนเพื่อการทำงานร่วมกัน ซึ่งการประสานความร่วมมือของทุกภาคส่วนได้ก่อให้เกิดกลไกการทำงานพัฒนาอย่างบูรณาการที่สามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกทั้งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และเกิดการสร้างความร่วมมือกันอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรยกระดับฐานะของสำนักจัดการป้านันทนาการ กรมป่าไม้ จากโครงสร้างที่กำหนดขึ้นเป็นโครงสร้างภายในให้มีสถานะเป็นโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการตามกฎหมาย เพื่อให้เกิดการจัดสรรงบประมาณอย่างคล่องตัว จัดสรรอัตรากำลังสำหรับภารกิจของสำนักจัดการป้านันทนาการเป็นการเฉพาะเพื่อรองรับการเพิ่มจำนวนป้านันทนาการในอนาคต

2) ควรผลักดันให้พื้นที่ป่าไม้ถาวรในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2504 ให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และที่แก้ไขเพิ่มเติมเนื่องจากมีวัตถุประสงค์เป็นไปในแนวทางเดียวกันคือ เพื่อสงวนคุ้มครองให้เป็นป่าที่จะรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติโดยถาวร ประกอบกับ จากรายงานการประชุมคณะกรรมการบริหารจัดการป้านันทนาการ ครั้งที่ 1/2567 โดยมีการรายงานผลการดำเนินโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าเพื่อการเรียนรู้และนันทนาการ ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงานเช่นเดียวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป้านันทนาการ และขณะนี้โครงการดังกล่าวได้รับอนุมัติโครงการแล้ว จำนวน 14 แห่ง รวมเนื้อที่จำนวน 11,145.13 ไร่ โดยพื้นที่ในส่วนนี้ยังมีสถานะเป็นพื้นที่ป่าไม้ถาวรหรือป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 อยู่ ดังนั้นหากผลักดันพื้นที่ป่าไม้ถาวรในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ให้มีสถานะเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ก็จะสามารถพัฒนาต่อยอดสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบการจัดการป้านันทนาการได้ เนื่องจากเข้าหลักเกณฑ์การคัดเลือกเป็นพื้นที่เตรียมประกาศจัดตั้งเป็นป้านันทนาการ และสอดคล้องกับระเบียบการบริหารงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องในการให้บริการประชาชนต่อไป

3) ควรกำหนดมาตรฐานการจัดการกิจกรรมนันทนาการและการท่องเที่ยวในพื้นที่ป้านันทนาการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับหัวหน้าและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องควบคู่กับการฝึกอบรมยกระดับบุคลากร

4) ควรส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจเพื่อสังคมที่เกี่ยวข้องหรือหนุนเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณพื้นที่ป้านันทนาการ เพื่อเพิ่มกลไกการกระจายรายได้สู่ชุมชน

5) ควรสร้างกลไกและให้อำนาจผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ร่วมตัดสินใจในการบริหารจัดการต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น การแต่งตั้งคณะอนุกรรมการระดับจังหวัด และระดับพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ภาครัฐ ควรยกระดับแนวทางการบูรณาการการทำงานในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่นหรือระดับพื้นที่ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งเสริมศักยภาพความเข้มแข็งของบุคคลสำคัญ (Key person) ที่จะเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้นำในแต่ละระดับให้มีศักยภาพพร้อมกับเปิดโอกาสให้ร่วมตัดสินใจมากขึ้น กำหนดภาคีความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีการบูรณาการแผนงาน แผนงบประมาณระหว่างหน่วยงานเพื่อให้การทำงานมีความสอดคล้องกันทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับท้องถิ่น นอกจากนี้

กรมป่าไม้ควรสร้างความรู้ความเข้าใจถึงกรอบแนวทางการบริหารจัดการป่าแบบนันทนาการแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อความเป็นเอกภาพในการสื่อสารกับภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่ และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวเพื่อสร้างการรับรู้และกระตุ้นจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ เพิ่มกระบวนการจัดระเบียบร้านค้าและเชิญชวนให้ผู้ประกอบการในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมในการจัดการนันทนาการ และควรเพิ่มกลไกการจัดทำแผนบริหารจัดการพื้นที่และคู่มือปฏิบัติงาน พร้อมทั้งการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน การประเมินผลกระทบด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวของป่านันทนาการ และกำหนดรูปแบบการจัดสรรประโยชน์ร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เพื่อให้สามารถบริหารจัดการป่านันทนาการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2) ภาคเอกชน ควรส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่เป็นฐานการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นภาคเอกชนจึงควรใช้กลไกการค้าเงินงานด้านความยั่งยืนผ่านการดำเนินงานด้านความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (CSR) เพื่อหนุนเสริมการพัฒนาและแก้ไขปัญหาในเชิงพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม

3) ภาคประชาชน ควรเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานร่วมกับภาครัฐมากขึ้นทั้งในกระบวนการคิด ตัดสินใจ การดำเนินการ และการประเมินผล ภายใต้การจัดสรรประโยชน์ร่วมอย่างเป็นธรรมควบคู่กับการยกระดับศักยภาพ ส่งเสริมให้เกิดการขยายเครือข่ายการดำเนินงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของภาคประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือธุรกิจเพื่อสังคมที่สืบเนื่องจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่านันทนาการเพิ่มเติมเพื่อเป็นกลไกกระจายรายได้สู่ชุมชนอีกทางหนึ่ง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณกรมป่าไม้ ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและสถานที่สำหรับการศึกษาวิจัย และขอขอบคุณหน่วยงานระดับพื้นที่ในสังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กองพลทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการโดยรอบพื้นที่ป่านันทนาการน้ำตกเขาอีโต้ และนักท่องเที่ยว ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- Cioccarino, I. D. M., & Fernandes, M. E. D. S. T. (2023). A bibliometric review of stakeholders' participation in sustainable forest management. *Canadian Journal of Forest Research*, 54(3), 252-267.
- Choksiri, P. (2017). *Management of common-pool resources: case studies of community forests in Thepsathit District Chaiyaphum Province* [master's thesis], [In Thai]. Graduate School of Social Development and Management Strategy, National Institute of Development Administration, Bangkok.
- Eksiripong, P., & Saiphet D. (2001). *Public Participation in Community Development: A Case Study of Ban Lung Community, Sachorakhe Subdistrict, Dan Khun Thot District, Nakhon Ratchasima Province* [In Thai]. Bangkok: Forest Plantation Promotion Office, Royal Forest Department.
- Kasetsart University. (2006). *Participatory Watershed Management* [In Thai]. Bangkok: Department of Conservation, Faculty of Forestry, Kasetsart University.
- Kokpol O. (2009). *Manual Partner Public Participation for Local Administrators* [In Thai]. Bangkok: Jaransanitwong Printing. King Prajadhipok's Institute.
- Phuangprayong K., & Noonin S. (2023). The Social Impact Value Chain and Driving Factors of the Social Innovation Project to Promote the Social Solidarity Economy: A Study in the Pilot Area of Central Thailand [In Thai]. *Thammasat Review*, 26(2), 200-223.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2022). *The Thirteenth National Economic And Social Development Plan (2023-2027)* [In Thai]. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Council.
- Podhisita, C. (2019). *The Science and Art of Qualitative Research* [In Thai]. (8th ed.). Bangkok: Amarin Printing and Publishing.
- Rojpitakkul, L. (2016). The Participative Management of Community Forest Resources in the National Sanctuary [In Thai]. *Journal of Education Burapha University*, 27(1), 182-193.
- Royal Forest Department. (2021). *Strategic Action Plan for Sustainably Managing Recreation Forests* [In Thai]. Bangkok: Recreational Forest Management Office, Royal Forest Department.
- Royal Forest Department. (2022). *Final report of forest area information project 2022* [In Thai]. Bangkok: Forest Land Management Office, Royal Forest Department.
- Royal Forest Department. (2023). *Final report of forest area information project 2023* [In Thai]. Bangkok: Forest Land Management Office, Royal Forest Department.
- Royal Forest Department. (2024). *Meeting report of the Recreational Forest Management Committee (Round 1/2024)* [In Thai]. Bangkok: Recreational Forest Management Office, Royal Forest Department.

- Tadeus, D. W., Wihelmus, B. V., & Latuan, J. J. (2023). Community Participation in The Management of Kelimutu National Park, Ende, Flores [In Indonesia]. IOP Conference Series. *Earth and Environmental Science*, 1270(1), 1-8.
- The National Tourism Policy Committee. (2022). *The Third National Tourism Development Plan (2023-2027)* [In Thai]. Bangkok: Office of the Permanent Secretary.
- Thong-em, M., Kanta, T., Tasena, A., Ruecha, N., & Getdee, P. (2020). The Capability of the Community Forest for Developing Sufficiency Economy Philosophy Learning Center: A Case Study of Ban Huay Hin Fon Community Forest, Mae Pa Subdistrict, Mae Sot District, Tak Province [In Thai]. *Proceedings of 9th National Academic Management Science Conference 2020 and Proceedings of 2nd International Academic Management Science Conference 2020*, 112-121.
- Tungsiripat, R., & Tangcharoensathien, V. (2003). Stakeholder Analysis [In Thai]. *Journal of Health Science*, 12(6), 865 – 875.
- Weiss, C. H. (1995). "Nothing as Practical as Good Theory: Exploring Theory-Based Evaluation for Comprehensive Community Initiatives for Children and Families." In Connell, J., Kubisch, A., Sohorr L., and Weiss, C. (Eds.). *New Approaches to Evaluating Community Initiatives: Concepts, Methods and Contexts* [In United States of America]. New York, Aspen Institute, 65-92.

